

הַשִּׁיבֵנו אֲבִינוּ לְתוֹרַתְךָ וְקִרְבָנוּ מִלִּכְנוּ לְעִבּוּדְךָ וְהַחְזִירֵנוּ בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַרוּצֵה בְּתִשׁוּבָה

טור אורח חיים הלכות תפלה סימן קטו

חמישית השיבנו ומה ראו לומר תשובה אחר בינה דכתיב השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולכבו יבין ושב ורפא לו הרי שהבינה מביאה לידי תשובה ויש בה ט"ו תיבות כנגד ט"ו תיבות שבפסוק (ישעיה נה) יעזוב רשע דרכו וכן בפסוק (יחזקאל יח) ובשוב רשע וכן (ישעיה ו) בפסוק ועוד בה עשיריה וגדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד ומן הארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה ועוביו של רקיע מהלך ת"ק שנה וכן כל אויר שבין רקיע לרקיע נמצא שבעה אוירים ושבעה רקיעים ולמעלה מהם כסא הכבוד שהתשובה מגעת שם הרי ט"ו. והברכה מתחלת בה"י ומסיימת בה"י הרי י' כנגד י' ימים שבין ר"ה ליה"כ שמזומנים לבעלי תשובה ומה שתיקנו לומר אבינו בברכת השיבנו ובסלח לנו מה שאין כן בשאר הברכות היינו טעמא שאנו מזכירין לפניו שהאב חייב ללמד לבנו ע"כ אנו אומרים השיבנו אבינו לתורתך ובסלח לנו משום הא דכתיב וישוב אל ה' וירחמנו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח ע"כ אנו מזכירין רחמי האב כדכתיב כרחם אב על בנים שירחם עלינו ויסלח לנו.

דף על הדף תענית דף כג עמוד ב

כתב בספר חרדים (מצות התשובה פרק ה [פרק סז - סח]): לך תקנו על התשובה ברכה בפני עצמה, "השיבנו אבינו לתורתך [וכו'] והחזירנו בתשובה שלימה לפניך", וצריך לכיין בה [יותר] מכל הברכות האמצעיות, לפי שהוא תועלת הנפש ורפואתה. וכשם שחייב האדם להתפלל על עצמו, כך חייב להתפלל על פושעי ישראל, כדאיתא בסוף קמא דסוטה (יד ע"א) "ולפושעים יפניע" מלמד שהיה משה רבינו מבקש רחמים על פושעי ישראל שישובו בתשובה ושכו. וכן במסכת תענית (כג ע"ב) אמרו על אבא חלקיה כשהתפללו על הגשמים הוא ואשתו, שנענתה היא תחלה לשתי סיבות, אחת לפי מה שהיתה נותנת לעני ומקרבא הנאתיה, והסיבה השניה לפי שהתפללה היא על רשעים שהיו בשכונתה שישובו בתשובה ושכו. עכ"ל. והובא בשל"ה (מסכת יומא, עמוד התשובה)

דף על הדף תענית דף כג עמוד ב

הנה כע"ז איתא בברכות (י' ע"א) בברוריה שדרשה "תמו חטאים ולא חוטאים", והסכים ר"מ להתפלל שיחזרו בתשובה. והקשה שם המהרש"א הלא הכל ביר"ש חוץ מיראת שמים, והאיך אפשר להתפלל שיחזרו בתשובה, ומה שאנו מתפללים "השיבנו" הוא בגדר הבא לטהר, ונשאר בצ"ע.

פירוש סידור התפילה לרוקח [מח] אתה חונן עמוד שלא

[מט] השיבנו אבינו (סודות התפילה)

השיבנו אבינו ט"ו תיבות, כי התשובה מגעת עד כסא הכבוד ז' רקיעים ו' אוירים ואויר בין שמים על הארץ ורקיע על החיות, הרי ט"ו. וט"ו תיבות בפסוק יעזוב רשע דרכו, וכנגד ט"ו תיבות בפסוק חטאתי אודיעך ועוונתי לא כיסיתני, וכנגד ט"ו תיבות בפסוק ובשוב רשע מדרכו, וכנגד ט"ו פעמים נקרא אב לישראל.

השיבנו אבינו לתורתך השיבנו ה' לעשות תורתך, לפי שעל האב ללמד לבנו תורה תיקנו השיבנו אבינו לתורתך. וקרבנו מלכינו לעבודתך לעשות מצותיך במצות מלך שלטון לעבודך בכל לב. והחזירנו בתשובה שלימה לפניך שנעזוב רשעינו לכל נשוב לדרכינו הרעה. ברוך אתה ה' הרוצה בתשובה דכתיב החפץ אהפץ במות הרשע כי אם בשוכו.

השיבנו א' בתשובה ב' בתשובה ג', כנגד ג' פסוקים בישראל תשובה בכל אחד, ואילו הן: וגם עתה נאם ה' שוכו עדי א', וקדעו לבככם ואל בגדיכם ושוכו אל ה' ב', מי יודע ישוב ג'. כנגד המבקש מטו מחבירו אל יבקש יותר מוג' פעמים, וג' אנה, לך אומ' הוידוי ג' פעמים בכל יום בימים י' של תשובה, ובערב יום כיפור פעם אחת בשחרית ולפני אוכלו פעם שנית, ובערב פעם שלישית. וג' נושא עון א' ופשע ב' וחטאה ג'. וג' אל קשי א' אל רשעו ב' ואל חטאתו ג'. וג' שוכו א', והשיבו מכל פשעיכם ב', והשיבו חזיו ג'. וכן ג' בקשות: השיבנו אבינו לתורתך א' וקרבנו מלכינו ב' והחזירנו בתשובה ג'.

בברכת השיבנו ט"ו תיבות, כנגד תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, ז' רקיעים ו' אוירים ואויר בין השמים לארץ ורקיע על החיות הרי ט"ו. לכן ט"ו תיבות ביעזוב רשע דרכו, ט"ו תיבות בחטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי, וט"ו תיבות בשמע שמעתי אפרים, וט"ו תיבות בשוב רשע מדרכיו, וט"ו תיבות בועוד בה עשיריה, וט"ו תיבות בזכרנו להיים מלך חפץ בהיים. וט"ו פעמים נקרא הקדוש ברוך הוא אב על ישראל, ואילו הן: הלא מעתה קראת לי אבי א', ואומר אבי תקראי לי ב', הייתי לישראל לאב ג', (ואומר אבי תקראו לי ב' הייתי לישראל לאב ג') כי אתה אבינו ד', אתה ה' אבינו ה', (ואתה) [ועתה] ה' אבינו ו', ואם אב אני ז', אב אחד לכולנו ח', אבי יתומים ט', הלא יקראני אבי י", ואני אהיה לו לאב יא', ואהי אהיה לו לאב יב', ואני אהיה לו לאב יג', ואני (לא) אהיה לו לאב יד', הלא הוא אביך קנך טו'. לכן תיקנו בתשובה "אבינו" על שם כרחם אב על בנים שמוחל לו, כן רחם ה' על יריאיו.

בפרקים דר' אליעזר אין ישראל עושין תשובה גדולה עד שיבא אליהו, דכתיב והשיב לב אבות על בנים, ברוך אתה ה' הרוצה בתשובה.

חיי אדם חלק ב-ג (הלכות שבת ומועדים) כלל קמג

וביטול תלמוד תורה כנגד כולם, כי הרחוק מן התורה, רחוק מעבודת הבורא, ולכן תקנו השיבנו אבינו לתורתך וקרבונו מלכנו לעבודתך. וכפי הריבוי בעסק התורה, כן יתרבה ויתקרב לעבודה

ספר הכוזרי מאמר ג

הראויה להקדים מהבקשות, בקשת השכל והדעת, שבהם יגיע האדם להתקרב אל אלהיו, על כן הקדים חונן הדעת, סמוכה אל מה שאחריה, ר"ל הרוצה בתשובה, כדי שתהיה החכמה והדעת והבינה ההיא בדרך התורה והעבודה, כמו שהוא אומר השיבנו אבינו לתורתך, ומפני שאי אפשר לאדם בלתי חטא ופשע, התחייב להתפלל על סליחת החטא במחשבה ובמעשה בברכת חנון המרבה לסלוח. וסומך אל התפלה הזאת תולדת הסליחה והאות שלה והיא הגאולה ממה שאנחנו בו,

של"ה מסכת יומא פרק נד מצוה

סד. וכשם שצריך האדם להתפלל על עצמו, כך צריך להתפלל על זרעו שיהיו יראי שמים. כדאמר במדרש (תנא דבי אליהו פי"ח), שהעיד אליהו זכור לטוב על כהן אחד, שהיה מתפלל לפני הקדוש ברוך הוא, ומשתטח ובכה לפני הקדוש ברוך הוא, על בניו שיהיו צדיקים. ונעתר לו הקדוש ברוך הוא, וזכה לראות כולן ששמשו בכהונה גדולה, ולא מת אחד מהם בחייו. ואם כל אדם חייב להתפלל להנצל מיצרו, כל שכן הבעל תשובה, שנאמר (ירמיה לא, יז) 'השבני ואשובה', וכתוב (איכה ה, כא) 'השיבנו ה' אליך ונשובה', ונאמר (תהלים נא, יב) 'לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי'. ולפי שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, לכן תקנו על התשובה ברכה בפני עצמה 'השיבנו אבינו לתורתך... והחזירנו בתשובה שלמה לפניך'. וצריך לכיון בה יותר מכל ברכות האמצעיות, לפי שהיא תועלת הנפש ורפואתה.

וכשם שחייב אדם להתפלל על עצמו, כך חייב להתפלל על פושעי ישראל, כדאיתא בסוף פרק קמא דסוטה (יד א), 'ולפושעים יפגיע' (ישעיה נג, יב), מלמד שהיה משה רבינו מבקש רחמים על פושעי ישראל שישובו בתשובה ושובו. וכן במסכת תענית (כג ב), אמרו על אבא חלקיה כשהתפללו על הגשמים הוא ואשתו, שנענתה היא תחלה, לשתי סיבות. אחת, לפי מה שהיתה נותנת לעני מקרבא הנאותה. והסיבה השנית, לפי שהתפללה היא על רשעים שהיו בשכנותה, שישובו בתשובה, ושובו, עכ"ל (החרדים).

נפש החיים שנערך ד פרק לא

כך ד"ת מקוה טהרה הן לישראל בכל מקומות מושבותיהם. בא וראה כמה גדולה כחה של תורה שמטהרת את פושעי ישראל בזמן שעושין תשובה אפי' מעבודי' כוכבי' שבידם שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם כו' ע"ש. כי עיקר התשובה שלימה האמתית שהיא מאהבה. הוא רק ע"י עסק התורה כראוי כמ"ש במעלות התורה אוהב את המקום. וכמ"ש השיבנו אבינו לתורתך כו' והחזירנו בתשובה שלימה לפניך. ובזוהר ויקרא כ"א א' כד כ"ג אתרחיק מאורייתא רחיק הוא מקב"ה. ומאן דקריב לאורייתא קריב לי' קב"ה בהדי'. כי על כל פשעים תכסה אהבת התורה כמ"ש בתד"א סא"ר פ"ג ע"ז הפסוק, וכן אמרו (פתיח' איכה) המאור שבה מחזירו למוטב.

קובץ תשובות הרב אלישיב חלק ג סימן רס

כבר אמר הגר"ח מוולוז'ין בפירושו לאבות פרק ב' שעל ידי התורה אנו נקראים בנים למקום, ועל ידי קיום המצוות עבדים, וזה שאנו אומרים השיבנו אבינו לתורתך, וקרבונו מלכנו לעבודתך. והנה לכל ישראל יש חלק לעולם הבא, אבל חלק זהו זכות של קנין, ועל ידי כמה סיבות אפשר לאבד את קנינו ולצאת נקי מנכסיו.

שו"ת ציץ אליעזר חלק יט סימן ט

יד מועילה תפלה שיהזור בתשובה לפניו ית"ש הן על עצמו והן על אחרים

כ"ה, י"ג טבת תשנ"א לפ"ק, ירושלים ע"ה"ק תובכ"א לכבוד הרה"ג היקר מופלא ומופלג בנש"ק מוה"ר יצחק מורסיא שליט"א. יקבל בזה כמבוקשו הסכמתי על ספרו "דברי יצחק" שמדפיס ועולה על מזבח הדפוס. לחיבת הקודש אכתוב לו קצת בד"ת.

א) בחידושי עה"ת פ' שלח לך, בהא דמשה התפלל על יהושע שה' יושיעו מעצת מרגלים, ובהא דכלב התפלל על עצמו על קברי האבות שינצל מעצתם לרעה, מתקשה כבו' דאיך הועילה תפלת משה על יהושע, וכן תפלת כלב ע"מ להצילם מן החטא, ואיך בכלל

אנו מתפללים השיבנו אבינו וגו', והא הכל ביד"ש חוץ מיראת שמים, ומיישב שהוא בגדר הבא ליטהר מסייעין אותו, ומביא מ"ש בזה גם הגרי"ח בספרו בן יהוידע ומפלפל בדבריו ליישבם בטו"ט. וזה עוד לא מיישב איך שמועיל על אחרים.

וברצוני להאיר בזה, דבנוגע לתפלה על עצמו יש רמב"ם מפורש בפ"ו מה' תשובה הלכות ג' וד', דבהלכה ג' מבאר דאפשר שיחטא אדם חטא גדול או חטאים רבים עד שיתן הדין לפני דיין האמת שיהא הפרעון מזה החוטא על חטאים אלו שעשה ברצונו ומדעתו שמונעין ממנו התשובה וכו' ומאריך לבסס זאת, ועפ"י"ו ממשיך הרמב"ם וכותב בהלכה ד' וז"ל: וכענין זה שואלין הצדיקים והנביאים בתפלתם מאת ה' לעזרם על האמת כמו שאמר דוד הורני ה' דרכך כלומר אל ימנעוני חטאי דרך האמת שממנו אדע דרכך ויהוד שמך, וכן זה שאמר ורוח נדיבה תסמכני כלומר תניח רוחי לעשות חפצך ואל יגרמו לי חטאי למונעני מתשובה אלא תהיה הרשות בידי עד שאחזור ואבין ואדע דרך האמת, ועל דרך זו כל הדומה לפסוקים אלו עכ"ל.

וא"כ לפי"ז יתיישב הכל, די ש' לומר שעל זה הדרך היתה גם תפלת כלב על עצמו, וכן תפלת משה על יהושע, והיא, לעזרם על האמת ושלא ימנעו מהם דרך האמת מאיזה סיבה מעכבת, דהא אין אדם צדיק בארץ וגו', וכשם שהתפלל דהע"ה על עצמו, ושיניח רוחם לעשות חפצו להבין ולדעת הדרך הטובה אשר ילכו בה כאות נפשם הטובה.

ועל דרך זה המה כל תפלתנו של השיבנו אבינו לתורתך וכו' וכו' בכל עת ובכל שעה.

(ב) והנה בההיא דהווי בשביכותיה דר"מ בברכות ד' ו' דבעי לבסוף רבי מאיר רחמי עליהו והדרו בתשובה, שמדבר מזה כבו' בספרו, יעוין במהרש"א שם בברכות שמתקשה בזאת, דאיך מועיל על כך תפלת אחרים עליהם שיחזרו בתשובה, ולא תירץ אלא סתם וכתב בלשון "ויש ליישב". ולא פירט מה שי"ל.

והנה מצינו בזה תשובה נפלאה בשו"ת מעיל צדקה סימן ז'. הוא ישב על זאת המדוכה, וכותב בזה כמה וכמה הגדרות והעיקריים המתציתיים המה בכזאת: (א) מועלת התפלה כשמגיע למתפלל צער מהם ומהנהגתם. (ב) מועיל, כשהם בורים וע"ה ומחיסרון ידיעתם עשו מה שעשו, דעל כיוצא באלו הדין נותן להתפלל עליהם כמו שמתפללים על כל מכה וחלי. (ג) מועיל אב על בנו, דמצינו ברא מזכא אבא, וא"כ אין לך צער גדול מזה לאב המתפלל. (ד) מועילה תפלה על קטנים באשר אנחנו אביהם של יתומים. (ה) התפלה מועילה כשיש להם להאחרים כבר הרחור תשובה בלבם ומתפללים שישבו בתשובה שלימה כאילו פתחו הם בתשובה שמסייעים מן השמים. (ו) מועיל על כאלה שחשובים כאנוסים ברשעתם אחרי שמעשה אבותיהם בידיהם יעו"ש באריכות דבריו.

וא"כ עפ"י הפן הא' יש מקום ליישב ולומר דעל זה הדרך היתה גם תפלתו של משה על יהושע שיושעו ה' מעדת מרגלים, כי אחרת יצא מזה צער וחורבן חלילה על כל העם, והיתה איפוא תפלתו שיושעו מעצמם כדי שע"כ תמנע סבל נורא על העם, ויהושע יוכל להכניסם לארץ כאשר התווה זאת יוצר היצירה.

(ג) והנה בהנ"ז אפשר גם לתרץ קושית החפץ חיים בספרו שמקשה "דלמה לא בירך משה גם לכלב וכו' וכי משוא פנים יש בדבר", והיינו באשר דלגבי יהושע היה בטוח מרע"ה ששייך שהוא יתפלל עליו באשר שהוא צריך להיות המכניס את ישראל לא"י, ועיני כל ישראל עלי, משא"כ לגבי כלב.

וכלב הבין זאת וידע שהוא בבחינה של "אם אין אני לי מי לי", והלך והשתטח על קברי אבות בחברון והתפלל וביקש על נפשו עה"ד שכתב הרמב"ם הנ"ל בה' תשובה.

בברכה, אליעזר יהודא וולדינברג

שו"ת וישב היס חלק ג סימן יט

וכן רגיל אני לפרש בכוננת ברכת התשובה שבעמידה שתיקנו אנשי כנסת הגדולה בגודל חכמתן וברוח הקודש ששרתה עליהם, שאנו אומרים בתחילת ברכת התשובה, השיבנו אבינו לתורתך, דהוא השלב הראשון של מצות התשובה, דבלי שילמוד תורה לא יכיר חומר החטא וגודל הפגם, ולא ידע דרכי התשובה, ולא יכיר סדר עבודת ה', כי גדול תלמוד שמביא לידי מעשה (מגילה דף כ"ז ע"א, וקדושין דף מ' ע"ב). והגם שכבר ביקשנו על חכמת התורה בתחילה בברכת אתה חונן, שוב חוזרים תיכף בברכה השנייה לבקש עליה, כי לימוד התורה הוא יסוד התשובה, ובלעדה אי אפשר לשוב כדבעי. ושוב אומרים וקרבתנו מלכנו לעבודתך, שר"ל להשתלם בעבודת ה' בקיום המצוות עשה ולא תעשה כולם. ורק אחר כך שאנו כבר שלימים בתורה ובמצוות אז אנו אומרים והחזירנו בתשובה שלימה לפניך, שהכוונה לעשיית התיקונים למחוק פגם החטא בשורשו, שהוא שלימות וגמר מצות התשובה. שו"ר שקרוב לדברים אלו כבר כתב הרב ראשיית חכמה (סוף פ"ב דשער התשובה), ועיין פלא יועץ בערך התשובה ע"ש.

הרי שמצות התשובה בשלימותה, שכוללת גם ענין התיקונים, היא ניתנת דוקא לאנשי מעלה, השבים מצטרך, שכבר הוכנה ונבנה קומתן הרוחנית ע"י עסק התורה וקיום המצוות, להם יאות ונאה להם כתר התשובה בשלימותה, ולא לבני אדם השקועים עדיין בחטא, ועושין מעשה בהמה. ופשוט וברור שאם ניקח חיה או בהמה ונגלגל אותה בשלגים, ונלביש אותה שקים, ונגרור אותה בחרולים, ונעשה לה כל מיני עינויים קשים, הרי נשאר בהמה כמעיקרא. ומותר האדם מן הבהמה אין, אלא בזכות לימוד התורה וקיום המצוות. ולאדם המעלה הבנוי ומשוכלל בתורה ובמצוות, לו ניתן ענין שפיר התיקונים ככתר על ראשו המורה על מעלתו ושלימותו. הרי שמי שלא למד תורה ולא השתלם בקיום המצוות, אין לו שום מבוא לתיקונים ע"י סגופים ותעניות.

וכן רגיל אני לפרש ככוונת ברכת התשובה שבעמידה שתיקנו אנשי כנסת הגדולה בגודל חכמתן וברוח הקודש ששרתה עליהם, שאנו אומרים בתחילת ברכת התשובה, השיבנו אבינו לתורתך, שהוא השלב הראשון של מצות התשובה, דבלי שילמוד תורה לא יכיר הומר החטא וגודל הפגם, ולא ידע דרכי התשובה, ולא יכיר סדר עבודת ה', כי גדול תלמוד שמביא לידי מעשה (מגילה דף כ"ז ע"א, וקדושין דף מ' ע"ב). והגם שכבר ביקשנו על חכמת התורה בתחילה בברכת אתה חונן, שוב חוזרים תיכף בברכה השנייה לבקש עליה, כי לימוד התורה הוא יסוד התשובה, ובלעדה אי אפשר לשוב כדבעי. ושוב אומרים וקרבתנו מלכנו לעבודתך, שר"ל להשתלם בעבודת ה' בקיום המצוות עשה ולא תעשה כולם. ורק אחר כך שאנו כבר שלימים בתורה ובמצוות אז אנו אומרים והחזירנו בתשובה שלימה לפניך, שהכוונה לעשיית התיקונים למחוק פגם החטא בשורשו, שהוא שלימות וגמר מצות התשובה. שו"ר שקרוב לדברים אלו כבר כתב הרב ראשית חכמה (סוף פ"ב דשער התשובה), ועיין פלא יועץ בערך התשובה ע"ש.

הרי שמצות התשובה בשלימותה, שכוללת גם ענין התיקונים, היא ניתנת דוקא לאנשי מעלה, השבים כמצטרך, שכבר הוכנה ונבנה קומתן הרוחנית ע"י עסק התורה וקיום המצוות, להם יאות ונאה להם כתר התשובה בשלימותה, ולא לבני אדם השקועים עדיין בחטא, ועושין מעשה בהמה. ופשוט וברור שאם ניקח חיה או בהמה ונגלגל אותה בשלגים, ונלביש אותה שקים, ונגרור אותה בחורלים, ונעשה לה כל מיני עינויים קשים, הרי נשאר בהמה כמעיקרא. ומותר האדם מן הבהמה אין, אלא בזכות לימוד התורה וקיום המצוות. ולאדם המעלה הבנוי ומשוכלל בתורה ובמצוות, לו ניתן ענין שפיר התיקונים ככתר על ראשו המורה על מעלתו ושלימותו. הרי שמי שלא למד תורה ולא השתלם בקיום המצוות, אין לו שום מכוא לתיקונים ע"י סגופים ותעניות.

שפת אמת דברים שבת תשובה

בפסוק שובו בנים שובכים דרשו חז"ל על תשובה מאהבה דיש בחי' בנים ובחי' עבדים. ועל שניהם צריכין לשוב בתשובה. ועל זה מבקשין השיבנו אבינו לתורתך שהוא הבחי' בנים. שנבחרו בני' בכח התורה. וקרבתנו מלכנו לעבודתך הוא בחי' עבדים. וגם בזה נתקרב בני' יותר מכל האומות (עובדי ע"ז) והוא עבודת ביהמ"ק שהי' מיוחד לנו [לעבוד] להשי"ת. ועל כ' אלו מבקשין תמיד שיבנה ביהמ"ק ותן חלקנו בתורתך.

אמרי אמת בראשית פרשת וישב

וברכת השיבנו אבינו לתורתך היא בחינת ראובן שהוא היה עיקר הבעל תשובה כדאיתא במדרש (בר"ר פד יח) שהוא היה הפותח בתשובה תחילה, ועל ידי התשובה שעשו הם שהיו צדיקים יסודי עולם פעלו שאף בגלות נוכל לאחוז בתשובה

אמרי אמת שמות פרשת יתרו

ויסעו מרפידיים ויבאו מדבר סיני (שמות יט ב), ברש"י ובמכילתא מה ביאתן למדבר סיני בתשובה אף נסיעתן מרפידיים בתשובה, הלא היה רק מסע אחד מרפידיים למדבר סיני ולמה חזרו לעשות תשובה, אולם זה בא ללמד שלפני כל לימוד צריכים לעשות תשובה (ע"י מאור ושמש ר"פ תרומה), זה נכנס יותר ללב וזהו שאיתא השיבנו אבינו לתורתך.

אמרי אמת במדבר פרשת במדבר

מתפללים בכל יום השיבנו אבינו לתורתך, שכח התורה מתחדש בכל יום, והעצה לבא לתשובה הוא על ידי התורה, כתיב ויבאו מדבר סיני ואיתא (חגיגה ו ב, זבחים קטו ב) נשנית באוהל מועד שבאוהל מועד היה מנין בני ישראל, ואיתא במדרש (במד"ר ב יג) והיה מספר בני ישראל כמספר התורה שלכל אחד מישאל יש לו אות בתורה (פנ"י קידושין ל א, ע"י ז"ח ח"ב כד ב), וכתב (הושע ב א) והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר אלו צדיקים גמורים, והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי אלו בעלי תשובה, שעל ידי הבעל תשובה מתעלים כל המקומות וכל הדרכים.

אמרי אמת טוכות ימים אחרונים טוכות

יחי ראובן ואל ימות (דברים לג ו), בראובן כתיב פחו כמים ואיתא (ילק"ש ויחי קנו) רמזו שאינו מתקרב עד שיקרבו משה העולה מן המים שנאמר (שמות ב י) כי מן המים משיתהו מהו אומר יחי ראובן ואל ימות, ראובן עשה תשובה מיד וניתנה לו עצה על ידי העולה מן המים היינו כח התורה כמו שאומרים (שמו"ע) השיבנו אבינו לתורתך, איתא במדרש (בר"ר פד יט) א"ל הקדוש ברוך הוא וכו' ואתה פתחת בתשובה תחלה חייך שכן בנך עומד ופנתה בתשובה תחלה וכו' זה הושע שנאמר (הושע יד ב) שובה ישראל וכו', וכתב שם קחו עמכם דברים ושובו אל ה' ואיתא במדרש (שמו"ר לה ד) דדברים היינו תורה, שעל ידי התורה זה תשובה מאהבה וכדאיתא בספרי (דברים ו ו) איני יודע באיזה צד אוהבים את הקדוש ברוך הוא ת"ל והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוץ היום על לבבך, אהבת ה' היא לימוד התורה, ראובן היה ראוי לכהונה ומלכות כדכתיב (בראשית מט ג) יתר שאת ויתר עז, אולם התורה היא למעלה מהם וזהו פחו כמים שעל ידי התורה קבל הכל בחזרה, מקודם הם ימי התשובה ולאחר כך הוא שמחת תורה, משיגים כל המדרגות.

אמרי אמת במדבר שבועות

זקיני ז"ל אמר הא דאומרים (תפלת שמו"ע) השיבנו אבינו לתורתך וקרבתנו מלכנו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלימה לפניך, שבתחילה צריכין לעשות תשובה בכדי לזכות לתורה, ואחר כך אורייתא מודעת ליה חוביה שיוכל לחזור בתשובה שלימה, והיינו כדאיתא (מכילתא יתרו א) גבי מתן תורה ויסעו מרפידיים נסיעתן בתשובה, ויבאו מדבר סיני שאז היה כבר תשובה שלימה.